

کنش جمعی در مدیریت گردشگری: بررسی اصول استروم در روستای گردشگری متین آباد

سمانه مسیبی (دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران)

mosayebisamane@yahoo.com

حمید برقی (دانشیار دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران، نویسنده مسئول)

h.barghi@geo.ui.ac.ir

داریوش رحیمی (دانشیار دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، گروه اقلیم‌شناسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران)

d.rahimi@geo.ui.ac.ir

یوسف قنبری (دانشیار دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران)

y.ghanbari@geo.ui.ac.ir

صص ۲۶۷ - ۲۴۱

چکیده

اهداف: مدیریت گردشگری روستایی، وزنه تعادلی در چهارچوب دستیابی به گردشگری پایدار روستایی است. در مدیریت گردشگری، کنش جمعی می‌تواند یکی از راه‌های رسیدن به توسعه پایدار روستایی باشد. طی سال‌ها، الینور استروم به مطالعه و بررسی کنش‌های جمعی در جوامع مختلف پرداخته است و هشت اصل اساسی را در رابطه با مدیریت موفق منابع مشترک یکسان می‌داند. در این پژوهش، با الهام از مطالعات استروم، میزان اجرایی شدن اصول هشتگانه وی در کمپ گردشگری متین‌آباد که به صورت کاملاً مردم‌نهاد تشکیل شده است و از طریق کنش جمعی مدیریت می‌شود، بررسی شده است.

روش: بنیان روش تحقیق پراگماتیسم بوده و پژوهش در چهارچوب تحلیل نهادی انجام شده است. داده‌ها با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و پیمایش میدانی و با

کمک مصاحبه نیمه ساختاریافته با انجام ۵۰ مصاحبه با خانوارهای روستایی فعال در کمپ و مسئولان به دست آمد. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش آمیخته استفاده شد. بدین صورت که ابتدا با داده‌های آماری (آزمون نسبت) به بررسی و سنجش میزان موفقیت سیستم در کمپ گردشگری متین آباد پرداخته شد و سپس، برای بررسی مجموعه متغیرهای بیرونی تأثیرگذار بر وضعیت کنش و همچنین، برای بررسی اصول استروم به عنوان ویژگی نهادی، از روش کیفی گراند تئوری (استراس و کوربین) استفاده شد.

یافته‌ها / نتایج: بر اساس یافته‌ها از نظر مدیریت، سیستم موفق عمل کرده است و اصول استروم در آن به خوبی اجرا شده‌اند و فقط رعایت نکردن اصل هشتم که بر بنگاه‌های ادغام شده تمرکز دارد، در منطقه مشهود است.

نتیجه‌گیری: نتایج این بررسی نشان داد که اکوکمپ گردشگری متین آباد نمونه موفق و روبه‌رشد کنشی جمعی و نتیجه اعتماد به افراد بومی در امر مدیریت و توسعه روستایی است. احداث کمپ برای روستا مزایای زیادی داشته است؛ از جمله بهبود مسیرهای ارتباطی و حمل و نقل به روستا، حفظ جمعیت روستا و جلوگیری از مهاجرت، ایجاد اشتغال برای مردان و زنان و...

کلیدواژه‌ها: کنش جمعی، اصول استروم، مدیریت مشارکتی، مدیریت گردشگری، متین آباد.

۱. مقدمه

تعاون و همکاری، همواره یکی از نیازهای اساسی جوامع بشری است و نقش مهمی در برنامه‌های توسعه جوامع روستایی ایفا می‌کند. موفقیت‌های تعاونی‌های رسمی در اروپا و آمریکای شمالی در اوایل قرن بیستم، منجر به ایجاد تعاونی‌های تحت حمایت دولت از دهه ۱۹۶۰ به بعد در کشورهای در حال توسعه شد (تابین^۱، ۱۹۱۲، ص. ۴۵؛ منزندیک، دی گریگوریو و مک‌کارتی^۲، ۲۰۰۴)؛ اما به عقیده سبرایت، پارادایم‌های توسعه‌ای دهه ۱۹۷۰ برپایه این فرضیه بودند که جوامع به‌طور کامل درگیر فعالیت‌های وسیع می‌شدند؛ بدون توجه

1. Tubin

2. Meinzen-Dick, Di Gregorio & Mc Carthy

به اینکه چه نوع فعالیت‌هایی در سطح جامعه بهتر مدیریت می‌شوند (سبرایت^۱، ۱۹۹۷، ص. ۷۶). نارضایتی از عملکرد بسیاری از این برنامه‌ها موجب شد تا برای ارائه خدمات، تأکید بیشتر بر روی دولت یا بازار شود. با این وجود، نمونه‌های بسیاری از شکست دولت و بازار نیز به ویژه در تأمین نیازهای فقرا وجود داشت؛ در حالی که نمونه‌های کنش جمعی در مقیاس کوچک (از طریق مؤسسات بومی یا برنامه‌های خارجی)، نشان‌دهنده علاقه تازه به مشارکت در بسیاری از زمینه‌های توسعه کشاورزی و روستایی در گروه‌های محلی بود (منزندیک و همکاران، ۲۰۰۴، ص. ۲۰۵). پژوهش‌های متعدد در زمینه مدیریت منابع مشترک نشان داده‌اند که کنش جمعی، عامل مهمی برای تأسیس سیستم‌های زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی انعطاف‌پذیر، پایدار و قوی و نیز، راه‌حل برگزیده‌ای در تمام عرصه‌های سیاسی - حکومتی، اقتصاد زیست‌محیطی، مدیریت محیط‌زیست و سیستم‌های اجتماعی است (استروم^۲، ۱۹۹۰؛ دابسون^۳، ۱۹۹۹؛ آدگر^۴، ۲۰۰۰؛ گاتلیب^۵، ۲۰۰۱؛ کارپنتر، واکر، آندریس و آبل^۶، ۲۰۰۱؛ فالک و همکاران^۷، ۲۰۰۲؛ فراستر، مابه و اسلیمکر^۸، ۲۰۰۳؛ تامکین و آدگر^۹، ۲۰۰۴؛ آندریس، جانسن و استروم^{۱۰}، ۲۰۰۴؛ کامینگ و همکاران^{۱۱}، ۲۰۰۵؛ فیکسل^{۱۲}، ۲۰۰۶؛ کرونا و بودین^{۱۳}، ۲۰۰۶؛ جانسن و آه^{۱۴}، ۲۰۰۶؛ گالوپین^{۱۵}، ۲۰۰۶؛ تالبایو، جانسن و ونهس^{۱۶}، ۲۰۰۷).

الینور استروم، از جمله محققان به نام در زمینه مطالعه مدیریت منابع مشترک و کنش جمعی در دنیا است. وی با در نظر گرفتن رویکرد نهادی، شیوه خودسازمانی و کنش جمعی را برای مدیریت مشترک پیشنهاد می‌دهد. استروم برای تحلیل ترتیبات نهادی موجود در منابع مشترک،

1. Seabright
2. Ostrom
3. Dobson
4. Adger
5. Gottlieb
6. Carpenter, Walker, Anderies & Abel
7. Folke
8. Fraser, Mabee & Slaymaker
9. Tompkins & Adger
10. Anderies, Janssen & Ostrom
11. Cumming
12. Fiksel
13. Cronaand & Bodin
14. Janssen & Ahn
15. Gallopin
16. Toleubayev, Jansen & van Huis

چهارچوبی با عنوان چهارچوب تحلیل و توسعه نهادی ایجاد می‌کند. در این چهارچوب، تمامی عوامل مؤثر بر کنش جمعی مشخص می‌شوند. استروم با مطالعه سیستم‌های موفق، به مجموعه قوانین مشترک میان این سیستم‌ها دست یافته و آن‌ها را در هشت اصل بیان کرده است. بررسی سیستم‌هایی که در ایران از طریق کنش جمعی مدیریت می‌شوند، ما را در راستای ارائه راهکارهای مفید برای بهبود مدیریت این سیستم براساس آنچه استروم بیان می‌کند، یاری می‌دهد. نمونه مورد مطالعه در این پژوهش؛ یعنی، اکوکمپ متین‌آباد نیز نمونه بارز کنش جمعی و مدیریت مشارکتی اهالی روستای متین‌آباد است که به صورت خودجوش و با بهره‌گیری از موقعیت کویری و ظرفیت گردشگری منطقه احداث شده است. تا پیش از احداث این کمپ، روستای متین‌آباد روستایی بی‌نام‌ونشان، به‌عنوان آخرین روستای حاشیه بیابان پشت ریگ بود که از خدمات و برنامه‌های توسعه‌ای دولت بهره‌ای نمی‌برد؛ اما، با همت مردم روستا در اقدامی جمعی و بهره‌گیری از ظرفیت گردشگری منطقه، اکنون این روستا یکی از نقاط پر بازدید کویری ایران محسوب می‌شود که با خلاقیت‌های مختلف از جمله برداشت حضوری محصولات مختلف (گندم، انار و غیره)، برگزاری جشن‌های باستانی مانند مهرگان، سده، چهارشنبه‌سوری و یلدا، رصد ستارگان در شب و غیره توانسته است پذیرای گردشگران مشتاق در طول سال باشد. نکته مهم در رابطه با کمپ متین‌آباد این است که به شیوه خودسازمانی و کنش جمعی مدیریت می‌شود؛ یعنی، از شروع احداث تا بهره‌برداری، اهالی روستا مشارکت مستقیم داشته‌اند و دولت نقشی در جریان ساخت تا بهره‌برداری آن نداشته است. افزون‌براین، شیوه مدیریت اهالی روستا در رابطه با گردشگری از نظم و پایداری خاصی برخوردار است؛ به طوری که در سال ۲۰۱۴ از سوی برنامه توسعه سازمان ملل، از نظر بهترین عملکرد به‌عنوان یکی از ۱۸ سایت برتر جهان شناخته شد (وی، ۲۰۱۴، ص. ۲۱). در این پژوهش با الهام از چهارچوب تحلیل و توسعه نهادی الینور استروم و در نظر گرفتن اصول وی، سعی شده است تا اجرایی شدن این اصول در اکوکمپ متین‌آباد شناسایی و موردسنجش قرار گیرد. سؤال اساسی این است که آیا اصولی که استروم در پژوهش‌هایش درباره کنش جمعی و مشارکت گروهی به دست آورده است و پای‌بندی به این اصول لازمه موفقیت در هر اقدام جمعی است، در اکوکمپ متین‌آباد نیز به‌طور دقیق اجرا شده است؟ به عبارت دیگر، آیا

معیارهای استروم در این سیستم نیز وجود دارد؟ در این پژوهش، میزان اجرایی شدن این اصول مورد بررسی قرار گیرد.

۲. پیشینه تحقیق

در چند دهه گذشته در مورد کنش جمعی که به طور مستقیم به مدیریت منابع طبیعی مرتبط است، پژوهش‌های زیادی انجام شده است (یوفوف^۱، ۱۹۸۶؛ استروم، ۱۹۹۸؛ بروملی^۲، ۱۹۹۲؛ تانگ^۳، ۱۹۹۲؛ باردهان^۴، ۱۹۹۳؛ بلاد و پلاتیو^۵، ۱۹۹۶؛ آگراوال^۶، ۲۰۰۱؛ یانگ و وو^۷، ۲۰۰۹؛ آرارال^۸، ۲۰۱۴؛ ارسی، د-نونو، کرسی و ویویانا^۹، ۲۰۱۷). به طور کلی، مطالعاتی که در زمینه مدیریت اشتراکی و کنش جمعی انجام شده‌اند، در سه دسته کلی قرار می‌گیرند:

- ۱- مطالعاتی که به بحث در مورد جنبه‌های نظری کنش جمعی، خودسازمانی منابع مشترک و شرایط موفقیت کنش جمعی می‌پردازند و بر مباحث نظری مانند نظریه بازی‌ها تکیه دارند و البته برخی از آن‌ها مخالف خودسازمانی هستند؛ مانند مطالعات السون^{۱۰} (۱۹۶۵) و هاردین^{۱۱} (۱۹۶۸). برخی دیگر از پژوهش‌ها مطالعاتی به دنبال تحلیل منطق کنش جمعی و ارائه مشارکت‌ها میان موارد موفق خودسازمانی هستند (مانند بلاد و پلاتیو، ۱۹۹۶؛ وید^{۱۲}، ۱۹۸۸)؛
- ۲- مطالعات نهادی و تجربی انجام شده در رابطه با منابع مشترک که بر اساس الگوی استروم و با توجه به نظریه‌های وی انجام شده‌اند (مانند کیم^{۱۳}، ۲۰۰۴؛ باستاکوتی و شیواکوتی^{۱۴}، ۲۰۰۹؛ آرارال، ۲۰۰۹)؛

1. Uphof
2. Bromley
3. Tang
4. Bardhan
5. Baland & Platteau
6. Agrawal
7. Yang & Wu
8. Araral
9. Orsi, De Noni, Corsi & Viviana
10. Olson
11. Hardin
12. Wade
13. Kim
14. Bastakoti & Shivakoti

۳- مطالعات تجربی که به دنبال تعیین متغیرهای تأثیرگذار بر مدیریت مشارکتی هستند. در این مطالعات، شاخص‌بندی‌ها معمولاً توسط پژوهشگر انجام می‌شود و در این مطالعات، الگوی خاصی در ارتباط با نوع متغیرهای نهادی وجود ندارد (مانند زارعی دستگردی، ایروانی، فمی و مختاری، ۱۳۸۷؛ رجب‌پور، ۱۳۹۰؛ بهلول‌وند، صدر و هاشمی، ۱۳۹۳). پژوهش حاضر با تمرکز بر الگوی استروم و در نظر گرفتن نظریه وی انجام شده است.

۴. روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش براساس تحلیل نهادی انجام شد. تحلیل نهادی در سه سطح چهارچوب، نظریه و مدل انجام می‌شود. چهارچوب، مشخص‌کننده عوامل تأثیرگذار بر مسئله و نوع ارتباطات بین عوامل است. همچنین، مجموعه‌ای از متغیرهایی است که تحلیل همه‌انواع ترتیبات نهادی موردنیاز را ارائه می‌دهند (استروم، ۲۰۰۹، ص. ۲۴۶)؛ بنابراین، با توجه به نوع پژوهش، از چهارچوب تحلیل و توسعه نهادی^۱ استفاده شد. این چارچوب با جداکردن بخش‌های مختلف، به پژوهشگر در درک بهتر تأثیر هر بخش و نحوه تأثیرگذاری هر بخش کمک می‌کند و در نتیجه، پژوهشگر می‌تواند به‌طور مجزا هر بخش را مطالعه کند و اقدامات لازم برای بهبود هر بخش را تشخیص دهد (استروم، ۲۰۱۱، ص. ۱۳). هر چهارچوب با مجموعه‌ای از نظریه‌های خاصی هماهنگی دارد؛ براین اساس، چهارچوب تجزیه و تحلیل نهادی، با نظریه بازی‌ها، نظریه مبادله کالا، نظریه انتخاب جمعی و نظریه کالاهای عمومی و منابع مشترک سازگار است (استروم، ۲۰۱۱، ص. ۹). در این پژوهش، از نظریات استروم استفاده شده است و متغیرهای واردشده هماهنگ با متغیرهای موجود در پژوهش‌های وی هستند. همچنین، نظریه مورد استفاده در این پژوهش در ارتباط با کنش جمعی و کالاهای مشترک است. بنیان روش تحقیق، مبتنی بر پراگماتیسم و روش تحقیق، آمیخته (ترکیب روش‌های کمی و کیفی) است. روش‌های آمیخته مفهومی را بیان می‌کنند که روش‌های کمی و کیفی به‌منزله رویکردهای مکمل یکدیگر هستند و محقق را به ابزارهایی مجهز می‌سازند که کار وی را تسهیل کنند و ابعاد گسترده‌ای از مسئله را مدنظر قرار دهند (چین‌لین و لوفتیس، ۲۰۰۵، ص. ۱). پژوهش حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و ماهیت آن توصیفی-تحلیلی است.

1. Institutional Analysis and Development (IAD)

برای جمع‌آوری داده‌ها از مطالعات کتابخانه‌ای و پیمایش میدانی (مصاحبه، مشاهده و پرسش‌نامه) استفاده شد. داده‌های میدانی به کمک مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته به دست آمد که با انجام ۵۰ مصاحبه به اشباع نظری رسید؛ بنابراین، ۵۰ نفر از سرپرستان خانوارهای فعال در کمپ و مسئولان کمپ متین‌آباد جامعه آماری پژوهش را تشکیل دادند. برای انتخاب جامعه آماری از روش‌های کیفی هدفمند (متواتر نظری و گلوله‌برفی) استفاده شد. همان‌طور که گفته شد، برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش آمیخته استفاده شد. از بین استراتژی‌های روش آمیخته، استراتژی ترتیبی متناسب با پژوهش حاضر بود. روند ترتیبی که ابتدا با داده‌های آماری (آزمون نسبت یا دوجمله‌ای) به بررسی و سنجش میزان موفقیت سیستم، در کمپ گردشگری روستای متین‌آباد پرداخته شد و سپس، برای بررسی مجموعه عوامل مؤثر بیرونی شامل خصوصیات فیزیکی و اجتماعی تأثیرگذار بر وضعیت کنش و همچنین، برای بررسی اصول استروم به‌عنوان ویژگی نهادی، از روش کیفی (نظریه زمینه‌ای)^۱ استفاده شد. نظریه زمینه‌ای در طول تحقیق رشد می‌کند و از رهگذر تعامل مستمر بین گردآوری و تحلیل داده‌ها به صورت دستی و با روش کدگذاری در سه مرحله آزاد، محوری و گزینشی حاصل می‌شود (استراس و کوربین، ۱۹۹۴، ص. ۲۷۳).

۳.۱. عوامل مؤثر تحقیق

عوامل مؤثر مورد استفاده در این مطالعه به دو دسته اصلی تقسیم می‌شوند:

۳.۱.۱. عوامل مؤثر مشخص‌کننده میزان موفقیت در سیستم

برای ارزیابی میزان موفقیت در مدیریت کمپ متین‌آباد دو متغیر بررسی شد:

- قوانین مورد استفاده در سیستم: قوانین عملیاتی، نحوه تعامل و همکاری افراد در نگهداری از منبع را تعیین می‌کنند و تمایل بیشتر افراد به اطاعت از قوانین مشخص‌کننده کارایی این قوانین است (تانگ، ۱۹۹۲، ص. ۱۸). افزون‌براین، هرچه قوانین در سیستم کارآمدتر باشند، سیستم موفق‌تر خواهد بود؛ در نتیجه، میزان اطاعت کاربران از قوانین شاهدهی بر کارایی سیستم است.

- بررسی عملکرد سیستم: مسلم است که هرچه عملکرد سیستم در جهات متعدد بهتر باشد، کارایی سیستم بالاتر می‌رود و حتی قدرت خلاقیت و رشد سیستم بیشتر می‌شود. در جدول (۱)، عوامل مؤثر مشخص‌کننده میزان موفقیت سیستم آورده شده است.

۳. ۱. ۲. مجموعه عوامل مؤثر بیرونی تأثیرگذار بر وضعیت کنش

این عوامل مؤثر، متمرکز بر ویژگی‌های فیزیکی، اجتماعی و نهادی سیستم هستند. پژوهش حاضر متمرکز بر اصول استروم است؛ اما، برای هماهنگی با چهارچوب تحلیل و توسعه نهادی، ویژگی‌های فیزیکی و اجتماعی مؤثر بر کنش نیز بررسی شد. این ویژگی‌ها عبارت‌اند از:

- ویژگی‌های فیزیکی و زیستی: شامل موقعیت جغرافیایی و موقعیت مکانی سیستم؛
 - ویژگی‌های جامعه: مهم‌ترین ویژگی‌های جامعه که بر کنش جمعی تأثیرگذار هستند، تعداد اعضای سیستم و تفاوت‌های قومی و مذهبی هستند (آرارال، ۲۰۰۸، ص. ۱۵). السون (۱۹۶۵) و تانگ (۱۹۹۲) معتقد هستند سیستم‌هایی که تعداد اعضای کمتری دارند، موفق‌تر هستند. براساس نظر آن‌ها، وقتی که تعداد نفرات اعضا زیاد باشد، سهم افراد در تدارکات کمتر می‌شود و بنابراین، سواری مجانی و نداشتن مشارکت افزایش پیدا می‌کند. تفاوت میان اعضای جامعه نیز یکی از عوامل مؤثر تأثیرگذار بر کنش جمعی است. در ادبیات نظری عقیده بر این است که هرچه تفاوت‌های قومی و مذهبی میان افراد زیاد باشند، احتمال موفقیت کنش جمعی کمتر خواهد بود (تانگ، ۱۹۹۲، ص. ۲۵).

- ویژگی‌های نهادی: با توجه به متنوع بودن ویژگی‌های هر سیستم، قوانین و نهادهای متفاوتی برای مدیریت این سیستم‌ها به کار گرفته می‌شوند. در ادبیات نظری، این قوانین با نام قوانین - در - استفاده، شناخته می‌شوند. قوانین در استفاده مجموعه عوامل مؤثر بیرونی تأثیرگذار بر وضعیت کنش را تشکیل می‌دهند. اصول استروم، اصولی هستند که ویژگی‌های نهادی سیستم‌های خودسازمان‌دهی شده پایدار را نشان می‌دهند. هشت اصل استروم و معیارهای در نظر گرفته شده برای تحلیل هر یک از این اصل‌ها و سؤال‌های مرتبط با آن در جدول‌های (۲) تا (۸) آورده شده است.

۳.۲. قلمرو جغرافیایی تحقیق

روستای متین‌آباد در ۲۵ کیلومتری جنوب شهر نطنز و ۶۰ کیلومتری جنوب شرقی شهر کاشان در موقعیت جغرافیایی $33^{\circ}45'09''$ شمالی و $51^{\circ}59'32''$ شرقی قرار دارد. میانگین دمای سالانه منطقه حدود ۱۹ درجه و میزان بارش، ۱۰۰ میلی‌متر و حداکثر مطلق دما ۴۶ و حداقل مطلق ۱۲- است. براساس سرشماری نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۰، جمعیت روستا ۶۲۳ نفر بوده است که شامل ۳۱۸ زن و ۳۰۵ مرد بود. این روستا ۱۶۶ خانوار دارد که ۳۰ خانوار به‌طور مستقیم در کمپ فعالیت دارند و در ایام تعطیلات و بهسازی و توسعه کمپ این تعداد افزایش پیدا می‌کند. وسعت کل کمپ ۳۰ هکتار است که ۵ هکتار آن به مزرعه ارگانیک اختصاص دارد. علاوه بر این، کمپ دارای مزرعه پرورش اسب، مزرعه پرورش شتر، مزرعه پرورش شترمرغ، مزرعه پرورش مرغ، خروس و پرندگان دیگر است. در واقع، روستای متین‌آباد آخرین روستا در حاشیه کویر محسوب می‌شود و بعد از آن، دیگر نقطه زندگی وجود ندارد؛ منطقه‌ای که سراسر آن تپه‌های شن روان و درختان طاق و مالچ پاشی چشم‌انداز عمده آن را تشکیل می‌دهند. در سال ۲۰۱۰، اکوکمپ کویری متین‌آباد با هدف توسعه گردشگری مسئولانه و پایدار و حمایت از جامعه محلی و زیست‌بوم منطقه در کنار روستای متین‌آباد با سرمایه‌گذاری یکی از افراد منطقه تأسیس شد. از مهم‌ترین ویژگی‌های این کمپ، مشارکت جامعه محلی، آموزش و ایجاد اشتغال برای افراد بومی و در نتیجه، کمک به کاهش مهاجرت بومیان منطقه، استفاده از انرژی خورشیدی، احداث مزرعه ارگانیک، پرورش شتر و شترمرغ، احداث زمین بازی کودک با استفاده از مصالح بومی و ارائه انواع اقامتگاه با استفاده از مصالح بومی است (شکل‌های ۱ و ۲):

۴. مبانی نظری تحقیق

۴.۱. مدیریت منابع مشترک

منابع مشترک دسته‌ای از کالاها هستند که با اینکه ویژگی استثنایپذیری همانند کالاهای عمومی دارند، کاهش‌پذیر نیز هستند. برای مدیریت منابع مشترک سه روش وجود دارد: مدیریت دولتی، خصوصی و خودسازمانی (کنش جمعی) (خباز رحیمی، امیری و کیانی، ۱۳۹۴، ص. ۱۱). در مدیریت دولتی، دولت متصدی حفظ و حراست از منابع اعم از

سرمایه‌گذاری، مراقبت از سیستم و کنترل امور است (شومن، ۲۰۰۲، ص. ۱۰)؛ اما، به دلیل هزینه‌های زیاد جمع‌آوری اطلاعات و کمبود ابزارهای کنترل، ممکن است نظارت کارآمد نباشد (بلاد و پلاتیو، ۱۹۹۶، ص. ۳۴۶). با این وجود، برخی از مطالعات خصوصی‌سازی را به عنوان گزینه مناسبی برای مدیریت منابع مشترک مطرح کرده‌اند (پراساد، ۲۰۰۸، صص. ۹-۱۰). خصوصی‌سازی می‌تواند به دلایل مختلفی از جمله زیادبودن هزینه استثنای پذیری منبع، ناکارآمدی و پرهزینه‌بودن (بلاد و پلاتیو، ۱۹۹۶، ص. ۳۴۶). براساس نظر سالت^۱ (۱۹۹۹)، خصوصی‌سازی نقش دولت را در تأمین مالی و مدیریت هر روزه کاهش می‌دهد؛ اما، باعث بالارفتن تسهیلات دولت و وظایف متعارف آن می‌شود. همچنین، باید در روش‌های مدیریتی و در برخی موارد در تأمین مالی به بخش خصوصی تسهیلات دهد (پراساد، ۲۰۰۸، صص. ۱۰-۹). به دلیل کارایی مناسب نداشتن دو روش قبل، روش سوم برای مدیریت منابع مشترک پیشنهاد می‌شود که این روش برای سازمان‌دهی و مدیریت منابع مشترک، خودسازمان‌دهی یا کنش جمعی افرادی است که ارتزاق آن‌ها وابسته به منبع مشترک است.

شکل‌های ۱ و ۲- موقعیت جغرافیایی روستا و کمپ متین‌آباد

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی روستا و کمپ متین‌آباد شکل ۲- ساربان‌ی و پرورش شتر در اکوکمپ متین‌آباد

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۶

۲.۴. کنش جمعی

مارشال، کنش جمعی را اقدامی می‌داند که یک گروه یا مستقیم یا از طریق سازمان خودساخته‌ای به دنبال منافع مشترک خود هستند (مارشال، ۱۹۹۸، ص. ۵۱). وجه مشترک تعاریف مربوط به کنش جمعی دخالت گروهی از مردم با منافع مشترک درون‌گروهی است که

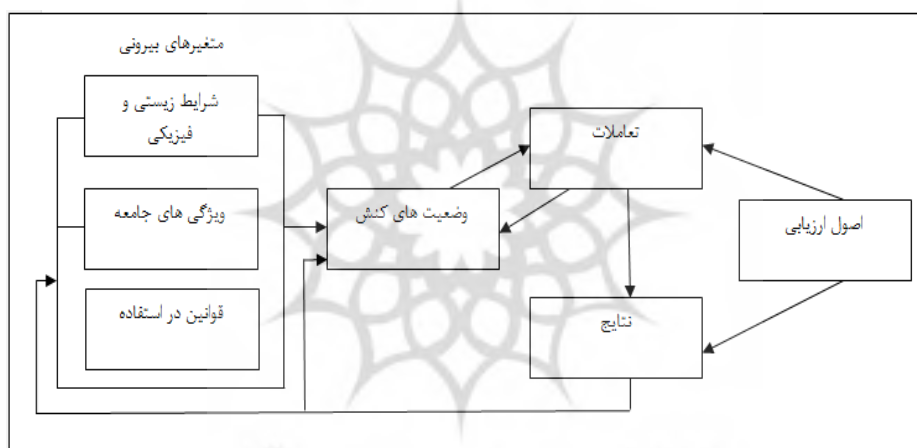
برای دستیابی به آن منافع مشترک، مجموعه اقداماتی را انجام می‌دهند و با یکدیگر همکاری و تعامل دارند (منزندیک و همکاران، ۲۰۰۴، ص. ۲۰۱). در برخی از فعالیت‌های گروهی به‌طور واضح مشخص نیست که گروه چگونه تعریف شده است و مرزهای آن لزوماً ثابت و معین نیست؛ بنابراین، یک منطقه خاکستری بین کنش جمعی سازمان‌یافته و دارای مرز با فعالیت‌های شبکه‌های اجتماعی بدون نظم وجود دارد. علاوه بر این، سازمان‌های رسمی یا غیررسمی ممکن است در هماهنگ کردن کنش جمعی مفید و کمک‌کننده باشند؛ اما، لازم است بین این سازمان‌ها و کنش جمعی تمایز قائل شویم. بسیاری از سازمان‌ها تنها در حد مکتوب هستند و هرگز به اقدام جمعی منجر نمی‌شوند؛ برعکس کنش جمعی که ممکن است به‌صورت خودبه‌خودی روی دهد و به‌عنوان یکی از موارد زیر ظهور پیدا کند: به‌عنوان یک رویداد، یک مؤسسه یا یک فرایند (برهانو، پندر و تسفی، ۲۰۰۲، ص. ۱۲۳).

۴.۳. استروم و مدیریت منابع مشترک

از دهه ۱۹۵۰ میلادی، پژوهش‌های استروم در زمینه مدیریت منابع مشترک با مطالعه در صنایع آب آمریکا آغاز شد. استروم به مطالعه مباحث مرتبط با کنش جمعی با رویکرد اقتصاد نهادگرا می‌پردازد. این نگرش رشد اقتصادی پایدار را معلول توسعه نهادی به‌ویژه نهادهای حقوق مالکیت و نهادهای اجرای قرارداد می‌داند. در دهه ۱۹۷۰، وی در پژوهشی در ارتباط با مسائل مدیریت شهری شرکت کرد. این مطالعه تجربی استروم را به سمت ارتقای چهارچوب تحلیل و توسعه نهادی سوق داد. این چهارچوب که روش مشترکی برای تحلیل‌های نهادی و هماهنگ با نظریه بازی‌ها بود، وی را قادر ساخت تا بتواند به مطالعه تجربی بسیاری از سیستم‌های منابع مشترک جهان بپردازد (استروم، ۲۰۰۵، فصل سوم).

چهارچوب تحلیل و توسعه نهادی با هدف ایجاد روشی نظام‌مند برای تحلیل عوامل مؤثر مختلف تأثیرگذار بر سیستم‌های مورد مطالعه طراحی شد (استروم، ۲۰۰۹، ص. ۱۹۸). بخش کلیدی چهارچوب تحلیل و توسعه نهادی، تشخیص یک وضعیت کنش و ساختارهای حاصل از تعاملات و همچنین، نتایج و ارزیابی این نتایج است (پوت، جانسن و استروم، ۲۰۱۰، فصل دوم). وضعیت‌های کنش، محیط‌های اجتماعی هستند که افراد در آن‌ها تعامل دارند، خدمات و کالاها را مبادله می‌کنند، مشکلات را حل می‌کنند، بر هم مسلط می‌شوند یا با هم ستیز می‌کنند. میان تمام مواردی که در وضعیت کنش انجام می‌شود، هسته مرکزی چهارچوب تحلیل و

توسعه نهادی وضعیت کنش است که در واقع، متغیرها را با تأثیرگذاری بر وضعیت کنش، ساختار و نحوه تعاملات انسانی و نتایج حاصل از آن تغییر می‌دهد (استروم، ۲۰۱۱، ص. ۲۳). شکل (۳) چهارچوب تحلیل و توسعه نهادی را نشان می‌دهد. قوانین در استفاده یا همان قوانین عملیاتی هماهنگ با بخش‌های درونی یک بازی در نظریه بازی‌ها به هشت اصل تقسیم می‌شوند. برای بررسی رعایت اصول استروم در هر سیستم باید به قوانین رسمی و عرفی و در برخی موارد، نحوه عملکرد سیستم توجه کرد؛ بنابراین، هشت اصل استروم و قوانین در سیستم‌ها به‌عنوان ویژگی‌های نهادی در نظر گرفته می‌شوند (خباز رحیمی و همکاران، ۱۳۹۴، ص. ۹۸).

شکل ۳- چهارچوب تحلیل نهادی

مأخذ: استروم (۲۰۰۵، ص. ۱۵)

۵. یافته‌های تحقیق

۵.۱. سنجش میزان موفقیت سیستم

با توجه به اینکه داده‌های پژوهش به‌صورت کیفی (اسمی) هستند، از آزمون نسبت (دو جمله‌ای) برای سنجش میزان موفقیت سیستم استفاده شد. نتایج این آزمون نشان داد که قوانین مورد استفاده در سیستم با سطح معناداری ۰/۰۰۵، به‌صورت کاملاً منظم رعایت می‌شوند؛ یعنی، سیستم از قانون خاصی پیروی می‌کند و نیز بابت استفاده از آب، زمین و تعداد اعضای

سیستم، فشاری از طرف دولت دریافت نمی‌کند. در مورد عملکرد سیستم نیز این نتایج حاصل شد:

مزایایی که سیستم برای ساکنان قائل شده است مانند پاداش، کارانه، بیمه، عیدی و غیره، با ۰/۹۴ در سطح متوسطی قرار دارند. از نظر پاسخ‌گویان، دستمزد افراد در سیستم کاملاً به موقع پرداخت می‌شود و هر ماه افراد می‌توانند روی آن حساب کنند. سطح قانون‌شکنی اعضای سیستم با ۰/۹۸ در سطح خیلی کمی قرار دارد و افراد به‌طور کامل قانون را رعایت می‌کنند. ۰/۹۶ ساکنان و اعضای سیستم، به‌طور کامل از قوانین موجود در کمپ پیروی می‌کنند؛ اما، پاسخ‌گویان از میزان پرداخت حقوق ماهیانه رضایت کامل نداشتند و ۰/۶۰ پاسخ‌گویان آن را متوسط و ۰/۴۰ میزان آن را کم بیان کردند؛ بنابراین، می‌توان گفت کمپ گردشگری متین‌آباد در زمینه اجرای قوانین و عملکرد سیستم موفق عمل می‌کند و میزان موفقیت سیستم در این کمپ در سطح خوبی قرار دارد و می‌توان کمپ گردشگری متین‌آباد را در رابطه با عملکرد و پیروی از قوانین موفق دانست.

جدول ۱- میزان موفقیت سیستم در کمپ گردشگری متین‌آباد

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۶

شاخص	متغیرها	جواب	فراوانی	نسبت مشاهده شده	نسبت قبلی	معناداری
قوانین	آیا قوانین رسمی یا غیررسمی برای مدیریت سیستم وجود دارد؟	بلی	۵۰	۱	۰/۵۰	۰/۰۰۰
		خیر	-	-	-	
مورد استفاده در سیستم	آیا از طرف دولت محدودیتی برای استفاده از آب، زمین، تعداد اعضای سیستم یا غیره وجود دارد؟	بلی	۳۷	۰/۷۴	۰/۵۰	۰/۰۰۱
		خیر	۱۳	۰/۲۶		
بررسی عملکرد سیستم	حقوق ماهانه‌ای را که سیستم به شما می‌دهد، چگونه ارزیابی می‌کنید؟	متوسط	۳۰	۰/۶۰	۰/۵۰	۰/۲۰۳
		کم	۲۰	۰/۴۰		
مزایایی که سیستم برایش ما قائل شده مانند پاداش، کارانه، بیمه، عیدی و غیره را چگونه ارزیابی می‌کنید؟		خوب	۳	۰/۰۶	۰/۵۰	۰/۰۰۰
		متوسط	۴۷	۰/۹۴		

ادامه جدول ۱

شاخص	متغیرها	جواب	فراوانی	نسبت مشاهده شده	نسبت قبلی	معناداری
	آیا حقوق و حق الزحمه افراد در سیستم به موقع پرداخت می‌شود؟ یعنی هر ماه افراد می‌توانند روی آن حساب کنند؟	بلی	۵۰	۱	۰/۵۰	۰/۰۰۰
		خیر	-	-	-	-
بررسی عملکرد سیستم	سطح قانون‌شکنی اعضای سیستم چقدر است؟	کم	۴۹	۰/۹۸	۰/۵	۰/۰۰۰
		متوسط	۱	۰/۲	-	-
	شرح رفتار معمول اعضای سیستم با توجه به قوانین موجود در کمپ.	تقریباً تمام اعضا از قوانین پیروی می‌کنند.	۴۸	۰/۹۶	۰/۵۰	۰/۰۰۰
		از قوانین پیروی نمی‌شود.	۲	۰/۰۴	-	-

۲.۵. بررسی عوامل مؤثر بیرونی تأثیرگذار بر وضعیت کنش

این متغیرها عبارت‌اند از:

۱.۲.۵. خصوصیات فیزیکی و کالبدی

- موقعیت جغرافیایی: کمپ متین‌آباد در خط مقدم تعادل بین انسان و ماسه قرار دارد. این قرارگیری در دل کویر توانسته است موقعیت مناسبی را برای توسعه «گردشگری بیابان» فراهم کند.

- موقعیت مکانی: یکی دیگر از ویژگی‌های فیزیکی اکوکمپ متین‌آباد، نزدیکی آن به یکی از اصلی‌ترین بزرگراه‌های ایران است که ناحیه جنوبی را به پایتخت متصل می‌کند. موقعیت جغرافیایی متین‌آباد و قرارگرفتن آن در نزدیکی دو شهر بزرگ کاشان (۶۰ کیلومتر) و اصفهان (۱۷۳ کیلومتر) امکان سفرهای گردشگری کوتاه‌مدت را امکان‌پذیر کرده است.

۲.۲.۵. خصوصیات جامعه

براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵، روستای متین‌آباد دارای ۶۲۳ نفر شامل ۳۱۸ زن و ۳۰۵ مرد و ۱۶۶ خانوار است که تعداد ۳۰ خانوار به‌طور مستقیم در اکوکمپ فعالیت دارند؛ البته، در ایام تعطیلات و بهسازی و توسعه کمپ این

تعداد افزایش پیدا می‌کند؛ بنابراین، نمونه مورد مطالعه در این پژوهش جزو سیستم‌های بزرگ محسوب نمی‌شود. همچنین، نتایج پژوهش‌های میدانی در این اکوکمپ نشان داد که همه خانوارهای روستایی و مسئولانی که در کمپ فعالیت می‌کنند از یک قوم، نژاد و مذهب هستند و هیچ ناهمگونی از نظر این شاخص در این محدوده وجود ندارد؛ بنابراین، می‌توان گفت که از این لحاظ سیستم از همگونی مناسبی برخوردار است.

۵.۲.۳. ویژگی‌های نهادی

سومین متغیر مؤثر بر وضعیت کنش، ویژگی‌های نهادی است و اصول استروم، در واقع ویژگی‌های نهادی هستند که در سیستم‌های موفق و پایدار رعایت شده‌اند؛ بنابراین، براساس نظرات اعضا و مسئولان کمپ و با استفاده از روش کیفی نظریه زمینه‌ای به بررسی میزان اجرا شدن اصول استروم پرداخته شد:

- اصل اول: مرزهای خوش تعریف

این اصل شامل دو بخش است: در بخش اول، به‌خوبی مشخص می‌شود که چه افرادی در سیستم مشغول به کار هستند و در بخش دوم، مرزهای جغرافیایی مربوط به سیستم مشخص می‌شود. همان‌طور که جدول (۲) نشان می‌دهد، در اکوکمپ گردشگری روستای متین‌آباد ویژگی‌های خاصی وجود دارد که مرزهای خوش تعریف را پوشش می‌دهد. برای اینکه افراد در این اکوکمپ عضو یا استخدام در سیستم شوند، باید اهل روستای متین‌آباد باشند و تنها در موارد خاص، افراد غیربومی در سیستم جذب می‌شوند. فهرست معینی از افراد روستا که مشغول فعالیت هستند وجود دارد و با توجه به اینکه اندازه اکوکمپ مشخص است، برای ورود و خروج آن‌ها قوانین و مکانیزم‌های خاصی تعریف شده است که افراد باید آن‌ها را رعایت کنند؛ بنابراین، با توجه به مطالب ذکر شده و نتایج تحلیل می‌توان نتیجه گرفت که اصل مرزهای خوش تعریف در محدوده اکوکمپ گردشگری روستای متین‌آباد به‌طور کامل و اصولی اجرا شده است. میزان اجرایی شدن این اصل در سیستم به‌صورت حدی تحلیل شد.

جدول ۲- میزان رعایت اصل مرزهای خوش تعریف در اکوکمپ متین‌آباد

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۶

درصد پاسخ‌گویان	پاسخ‌دهی	عوامل مؤثر بر اصل اول
۹۸	بومی	برای عضو شدن یا استخدام در سیستم افراد باید چه ویژگی‌هایی داشته باشند؟
۲	غیربومی	

ادامه جدول ۲

درصد پاسخ‌گویان	پاسخ‌دهی	عوامل مؤثر بر اصل اول
۱۰۰	بله	آیا فهرست معینی از افراد روستا که در سیستم مشغول به کار هستند وجود دارد؟
-	خیر	
۱۰۰	بله	آیا برای ورود یا خروج هر فرد از سیستم مکانیزم خاصی وجود دارد؟
-	خیر	
۱۰۰	بله	آیا اندازه و محدوده کمپ مشخص است؟
-	خیر	
۵۴	بله	برای افزایش حدود کمپ است که اقدامات خاصی صورت گیرد؟
۴۶	خیر	

- اصل دوم: تناسب میان قواعد تخصیص و تدارک و شرایط محلی

این اصل به دو بخش تقسیم می‌شود: بخش اول بر این مسئله متمرکز است که قوانین تخصیص باید با شرایط زمانی، مکانی و محلی هماهنگ باشند؛ بخش دوم، به قوانینی اشاره دارد که بر تناسب منافع کاربران در سیستم با میزان نهاده‌ها از پول، مواد و کار که کاربران هزینه می‌کنند، تأکید دارد. در همین راستا، پاسخ‌گویان معتقد هستند که در اکوکمپ متین‌آباد نحوه تخصیص کارها به افراد مختلف برپایه اصول رسمی و قانونی است. به همین دلیل، در سیستم افراد خاصی وجود ندارند که از حقوق و مزایای بیشتری نسبت به سایرین برخوردار باشند. افزون‌براین، پاسخ‌گویان معتقد هستند که حوزه عملیاتی سیستم توسعه پیدا می‌کند و می‌توان مازاد درآمد را برای گسترش خدمات دیگر در محل به کار برد؛ برای نمونه، در فصل‌های بهار و پاییز که سیستم با مشتری فراوانی روبه‌رو است، از درون کمپ، توری برای بازدید از جاذبه‌های شهرستان‌های اطراف مانند نطنز و بادرود ایجاد می‌شود. با این وجود، اعضا مخالف مداخله بیرونی در سیستم هستند؛ بنابراین، از آنجاکه در این سیستم شاهد وجود قوانین و مکانیزم‌های خاصی هستیم که هدفشان ایجاد عدالت در میزان تعرفه‌های دریافتی (حقوق و مزایا) و میزان دریافت خدمات و منافع است که به افرادش می‌دهد، اصل دوم استروم مورد توجه است و در حد توان اجرا شده است (جدول ۳):

جدول ۳- میزان رعایت اصل تناسب میان قواعد تخصیص و تدارک و شرایط محلی در اکوکمپ

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۶

درصد پاسخ‌گویان	پاسخ‌دهی	عوامل مؤثر اصل دوم
۹۴	رسمی	نحوه تخصیص هر کار به افراد بر چه اصولی است؟
۶	غیر رسمی	
۸۲	بله	آیا در سیستم افرادی هستند که از حقوق خود محروم مانده‌اند؟
۱۸	خیر	
۲	بله	آیا در سیستم افرادی هستند که از حقوق و مزایای بیشتری نسبت به سایر افراد برخوردار باشند؟
۹۸	خیر	
۱۰۰	بله	آیا حوزه عملیاتی سیستم توسعه پیدا کرده است و می‌تواند مازاد درآمد را برای گسترش خدمات دیگر به کار گیرد؟
-	خیر	
۲۶	بله	آیا هر گونه مداخله خارجی در سیستم وجود داشته است؟ (در توسعه فیزیکی، فنی، حمایتی و مدیریت و غیره)؟
۷۴	خیر	

- اصل سوم: ترتیبات انتخاب جمعی

این اصل میزان توانایی افراد را در تغییر قوانین مربوط به خود می‌سنجد. هر قدر که قدرت کاربران در ایجاد و اصلاح قوانین پایین‌تر باشد، این اصل کمتر اجرا شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که سازمان‌دهی سیستم از الگوی مشخصی برخوردار است؛ یعنی، در سیستم یک مدیرکل وجود دارد که در خود سیستم حضور ندارد؛ اما بر تمامی بخش‌ها نظارت دارد. در مرحله بعد، مدیریت داخلی توسط یکی از اهالی روستا که معتمد ناظر و مورد تأیید روستاییان است، وجود دارد؛ بنابراین، در مدیریت سیستم سلسله‌مراتب منظمی حاکم است. روستاییان که به‌عنوان کاربران این سیستم شناخته می‌شوند، در قانون‌گذاری و تغییر قواعد نقش اساسی ایفا می‌کنند. لازم به ذکر است که قانون و قواعد رسمی کشور در کمپ اجرا می‌شود؛ اما، روستاییان در طراحی قواعد مختلف که با شرایط محلی مطابقت دارد، آزاد هستند. مهم‌ترین خصوصیت این کمپ در انتخاب افراد درون سیستم است که هیچ فردی از بخش دولتی یا سهام‌دار در آن مشغول به کار نیست؛ بر همین اساس، تغییر در سیاست‌های دولت تغییر خاصی در این محل به وجود نیاورده است؛ بنابراین؛ این نتیجه حاصل می‌شود که میزان

توانایی افراد در تغییر قوانین زیاد است و اصل سوم در اکوکمپ متین‌آباد کاملاً اجرا شده است (جدول ۴):

جدول ۴- میزان رعایت اصل ترتیبات انتخاب جمعی در اکوکمپ متین‌آباد

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۶

درصد پاسخ‌گویان	پاسخ‌دهی	عوامل مؤثر اصل سوم
۱۰۰	توسط روستاییان	حالت سازمان‌دهی این سیستم چگونه است؟
-	توسط دولت	
-	بخش خصوصی	
۹۸	بله	آیا تغییری در نحوه سازمان‌دهی سیستم از قبل تا کنون رخ داده است؟
۲	خیر	
-	تغییر کم	چه کسی تصمیم‌گیری می‌کند؟ نقش دولت چیست؟ کاربران تا چه حدی در قانون‌گذاری یا تغییر قواعد نقش دارند؟
۵۴	تغییر متوسط	
۴۶	تغییر زیاد	
۹۶	بله	آیا در سیستم، قواعد رسمی کشوری بر قواعد غیررسمی ارجحیت دارد؟
۴	خیر	
۶۴	تغییر کم	تغییر در سیاست‌های دولت چقدر در سیستم تأثیر داشته است؟
۳۲	تغییر متوسط	
۴	تغییر زیاد	
۱۰۰	بله	آیا روستاییان آزادی طراحی قواعد متنوعی را که با شرایط محلی مطابقت دارد را دارند؟
-	خیر	
۹۸	توسط روستاییان	افراد حاضر در سیستم از چه کسانی انتخاب شده‌اند؟
۲	توسط دولت	
-	بخش خصوصی	

- اصل چهارم: نظارت

این اصل بر دو بخش تأکید دارد: یکی، لزوم وجود ناظران در سیستم و دیگری اینکه ناظران باید در مقابل کاربران سیستم پاسخ‌گو باشند. میزان به‌اجرا در آمدن هریک از این دو بخش به‌صورت حدی بررسی می‌شود؛ یعنی، یا ناظران در سیستم وجود دارند یا ندارند و این ناظران یا پاسخ‌گو هستند یا نیستند. همان‌طور که جدول (۵) نشان می‌دهد، سهام‌دارانی هستند که بر عملکرد کمپ نظارت کامل و مستمر دارند و این نظارت به‌صورت سلسله‌مراتبی و

نظام‌مند اجرا می‌شود؛ یعنی، ناظران به سهام‌داران گزارش ارائه می‌کنند و کاربران که مردم روستا هستند، آزادانه می‌توانند به عملکرد ناظران انتقاد کنند و همچنین، به صورت داوطلبانه به رفتار همدیگر نظارت داشته باشند؛ بنابراین، این نتیجه حاصل می‌شود که نظارت بر عملکرد کمپ به صورت مستمر اجرا می‌شود و ناظرانی در سیستم وجود دارند که پاسخ‌گوی کاربران باشند.

جدول ۵- میزان رعایت اصل نظارت در اکوکمپ متین‌آباد

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۶

درصد پاسخ‌گویان	پاسخ‌دهی	عوامل مؤثر اصل چهارم
-	توسط روستاییان	چه کسی بر سیستم نظارت دارد؟
-	توسط دولت	
۱۰۰	سهام‌داران	
۱۰۰	بله	آیا بر سیستم نظارت سلسله‌مراتبی و نظام‌مند وجود دارد؟
-	خیر	
۲	توسط روستاییان	ناظران به چه کسی گزارش می‌دهند؟
-	توسط دولت	
۹۸	سهام‌داران	
۱۰۰	بله	آیا کاربران حق انتقاد از عملکرد ناظران را دارند؟
-	خیر	
۱۰۰	بله	آیا کاربران (روستاییان) داوطلبانه بر رفتار همدیگر نظارت دارند؟
-	خیر	

- اصل پنجم: مجازات‌های درجه‌بندی‌شده

مجازات‌های درجه‌بندی‌شده از دیگر اصول استروم هستند که باید در هر سیستم موفقیت‌مورد توجه قرار بگیرند. براساس این اصل، در هر سیستم برای جلوگیری از تکرار نقض قوانین، اول اینکه باید قوانینی برای مجازات مجرمان وجود داشته باشد و دوم اینکه این مجازات‌ها باید براساس شدت و تکرار نقض قوانین درجه‌بندی شوند.

نتایج حاصل از مصاحبه و یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در اکوکمپ متین‌آباد، اگر کاربری (روستاییانی) قوانین داخلی مانند نبود توجه به دستورات کلی شرکت، نبود پای‌بندی به اساسنامه سیستم، نبود توجه به دستورات مدیر داخلی و غیره را نقض یا از آن تخلف کند،

مجازات می‌شود. مصادیق تخطی از قواعد شامل تغییر نوع شغل افراد و تنزل مرتبه آنها و دریافت حقوق و مزایای کمتر است. درحقیقت، میزان جریمه‌ها براساس تکرار جرایم و شدت آنها قابل‌رتبه‌بندی هستند؛ بنابراین، اصل پنجم نیز کاملاً در اکوکمپ گردشگری روستای متین‌آباد اجرا شده است (جدول ۶):

جدول ۶- میزان رعایت اصل مجازات‌های درجه‌بندی‌شده در اکوکمپ متین‌آباد

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۶

متغیرهای اصل پنجم	پاسخ‌دهی	درصد پاسخ‌گویان
آیا ممکن است که کاربران به‌علت تخطی از قوانین از کار اخراج شوند؟	بله	۱۰۰
	خیر	-
آیا مجازات‌های رسمی و اداری سیستم به نسبت میزان تکرار جرایم و شدت آنها قابل‌رتبه‌بندی هستند؟	بله	۹۸
	خیر	۲
آیا کاربرانی که از قوانین سرپیچی می‌کنند مجازات می‌شوند؟	بله	۱۰۰
	خیر	-
مصادیق تخطی از قوانین و نحوه اعمال مجازات‌ها در سیستم چیست؟	نبود توجه به دستورات مدیر داخلی	۴
	نبود توجه به دستورات کلی شرکت	۴۴
	نبود پای‌بندی به اساسنامه سیستم	۴۸
	دخل و تصرف در منابع سیستم	۴

- اصل ششم: مکانیزم حل اختلاف

مکانیزم حل اختلاف بین کاربران و کارکنان یکی دیگر از اصول استروم است که در سنجش میزان موفقیت سیستم به آن توجه می‌شود. این اصل به لزوم وجود مکان‌هایی برای حل اختلاف اشاره دارد. یافته‌های تحقیق در این زمینه نشان می‌دهد در صورتی که بین افراد کمپ اختلافی بروز کند، ابتدا، مدیر داخلی و در صورتی که حل نشود، در مراحل بعدی نماینده سهام‌دار یا خود سهام‌دار سعی در رفع آن می‌کنند. در مجموع، وضعیتی سه سطحی برای حل اختلاف در سیستم است: ۱- گفت‌وگو با مدیر داخلی؛ ۲- گفت‌وگو با نماینده سهام‌دار؛ ۳-

گفت و گو با سهام دار. از آنجاکه همه افراد مشغول در کمپ هم محل و از یک روستا هستند، اختلافات کمی دارند و اغلب میان خودشان مسائل را حل و فصل می کنند؛ بنابراین، مکانیزم حل اختلاف در سیستم کاملاً حساب شده است و اصل ششم در این کمپ کاملاً اجرا شده است (جدول ۷):

جدول ۷- میزان رعایت اصل مکانیزم حل اختلاف در اکوکمپ روستایی متین آباد

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۶

متغیرهای اصل ششم	پاسخ دهی	درصد پاسخ گویان
در صورتی که اختلافی میان افراد سیستم به وجود آید، مکانیزم حل آن به چه صورتی است؟	توسط روستاییان	۱۰۰
	توسط دولت	۲
	توسط سهام داران	۴
میزان شدت اختلافها در سیستم در چه حدی است؟	کم	۹۸
	متوسط	۲
	زیاد	-
آیا تا کنون سیستم با سیستم بالادستی (دولت) مشکلی داشته است؟	بله	۹۰
	خیر	۱۰

اصل هفتم: به رسمیت شناختن حداقل حقوق برای سازمان دهی

این اصل به لزوم تأیید شدن فرم سازمانی به عنوان نهادی حقوقی و معتبر توسط دولت اشاره دارد. یافته های تحقیق نشان می دهد که مسئولان و سهام داران اکوکمپ برای توسعه و گسترش آن از دولت وام گرفته اند و این سیستم مورد حمایت بخش دولتی بوده است و به همین دلیل است که این سیستم با نهادها و ادارات دولتی همکاری داشته است؛ بنابراین، می توان گفت که این تشکل کاملاً قانونی و مورد حمایت دولت است؛ بنابراین، اصل به رسمیت شناختن حداقل حقوق برای سازمان دهی در سیستم کاملاً مورد توجه بوده است (جدول ۸):

جدول ۸- میزان رعایت اصل به رسمیت شناختن حداقل حقوق برای سامان دهی در اکوکمپ متین آباد

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۶

متغیرهای اصل هفتم	پاسخ دهی	درصد پاسخ گویان
آیا سیستم برای توسعه خود از دولت وام گرفته است؟	بله	۱۰۰
	خیر	-

ادامه جدول ۸

متغیرهای اصل هفتم	پاسخ‌دهی	درصد پاسخ‌گویان
آیا سیستم موردحمایت بخش دولتی است؟	بله	۹۶
	خیر	۴
آیا سیستم با نهادها و ادارات دولتی همکاری داشته است؟	بله	۹۶
	خیر	۴

- اصل هشتم: بنگاه‌های ادغام‌شده

این اصل در منابع مشترکی که بخشی از یک سیستم بزرگ‌تر هستند، قابل اجرا است. این اصل بیان می‌کند که بیشتر فعالیت‌های مدیریتی (تدارک، تخصیص، نظارت، اجرا، حل اختلاف و غیره) در سطوح مختلفی از بنگاه‌های ادغام‌شده سازماندهی می‌شوند. یافته‌های حاصل از روش نظریه زمینه‌ای نشان می‌دهد که در کمپ، فعالیت‌های مدیریتی در سطوح مختلفی از بنگاه‌های ادغام‌شده انجام نمی‌شود و نتیجه‌گیری می‌شود که این سیستم زیرمجموعه‌ی شکل بزرگتری نیست و سلسله‌مراتب فعالیت‌ها در سطوح مختلف در آن مشاهده نمی‌شود. از آنجاکه این سیستم از ادغام هیچ سیستم دیگری ایجاد نشده است و در حال حاضر، برنامه‌ای برای تجمع با گروه‌های دیگر وجود ندارد، اصل هشتم در این اکوکمپ اجرا نشده است.

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

روستای متین‌آباد یکی از روستاهای کویری شهرستان نطنز در استان اصفهان است که با احداث اکوکمپ از ظرفیت‌های گردشگری منطقه بهره‌برداری شده است. مهم‌ترین ویژگی این کمپ، کنش جمعی و مدیریت بومی آن است. از آنجاکه هدف از این مطالعه بررسی اصول استروم و میزان موفقیت در سیستم است، در جمع‌آوری اطلاعات و تحلیل از الگوی تحلیل و توسعه نهادی استروم استفاده شد. در این راستا، ابتدا با کمک متغیرهایی به ارزیابی میزان موفقیت در مدیریت کمپ متین‌آباد پرداخته شد. نتایج حاصل سیستم مدیریتی کمپ را موفق ارزیابی کرد. در مرحله بعد، به بررسی میزان اجرایی شدن اصول استروم در سیستم پرداخته شد. نتایج این بررسی نشان داد که اکوکمپ گردشگری متین‌آباد نمونه موفق و روبه‌رشد کنشی جمعی و نتیجه اعتماد به افراد بومی در امر مدیریت و توسعه روستایی است. احداث کمپ برای روستا مزایای زیادی داشته است؛ از جمله بهبود مسیرهای ارتباطی و حمل‌ونقل به

روستا، حفظ جمعیت روستا و جلوگیری از مهاجرت، ایجاد اشتغال برای مردان و زنان، امکان فروش محصولات کشاورزی و صنایع دستی مردم روستا در غرفه فروش کمپ، بهبود بافت کالبدی روستا، بهبود اوضاع بهداشتی و ایمنی منطقه از نظر پشه سالک، امکان مصرف مازاد محصولات کشاورزی کمپ برای اهالی روستا، افزایش رفاه مردم روستا، ارتباط بیشتر روستاییان با مردم شهر و تبادل فرهنگی، توجه و شناخت بیشتر نسبت به جاذبه‌های روستا در منطقه و در ایران.

این مطالعه نشان داد که اصول هشتگانه استروم که در تمامی سیستم‌های خودسازمانی موفق مشترک بودند، در این سیستم نیز اجرا شده است. تمامی این اصل‌ها را می‌توان چنین خلاصه کرد: از مرحله ساخت تا بهره‌برداری از اهالی روستا استفاده شده است؛ کمپ به‌طور مستقیم توسط مردم روستا اداره می‌شود؛ نیروی کار از روستا است و برای کار به آن‌ها آموزش داده شده است؛ روستاییان به‌ازای خدماتی که ارائه می‌دهند حقوق، کارانه و پاداش دریافت می‌کنند؛ وظیفه هرکس درمورد ارائه خدمات یا کاری که باید انجام دهد، کاملاً واضح و روشن است؛ روستاییان می‌توانند نظرها و پیشنهادهای خود را به‌طور مستقیم با مدیریت سایت درمیان بگذارند؛ از کارمندان (روستاییان) برای بهبود مدیریت منابع و بهبود مدیریت داخلی نظرخواهی می‌شود؛ کارمندان می‌توانند مشکلات مربوط به خود یا مجموعه را آخر هفته با مدیرکل داخل کمپ درمیان بگذارند؛ به اهالی آموزش داده می‌شود که برای بهبود وضع روستا باید به محیط‌زیست احترام گذاشته شود و به‌همین دلیل است که بوته‌ها و درختچه‌های کویر دست‌نخورده باقی مانده‌اند؛ برای متخلفان مجازات‌هایی تعیین شده است و مکانیزم حل اختلاف کاملاً روشن است؛ این سیستم کاملاً مورد حمایت بخش دولتی است و حتی از طرف آن مورد تشویق نیز قرار گرفته است.

بدون‌شک، در مسیر انجام این پژوهش با محدودیت‌هایی مواجه بودیم که شناخت آن‌ها می‌تواند باعث ارتقای سطح کیفی پژوهش‌های آینده شود. این محدودیت‌ها عبارت بودند از:

- نبود منابع و اطلاعات مرتبط با کنش جمعی در زمینه مدیریت گردشگری؛
- نبود امکان تحلیل مقایسه‌ای به دلیل دردسترس نبودن سیستمی مشابه با نمونه مورد مطالعه که از طریق کنش جمعی مدیریت شود؛
- نبود حمایت مالی دولت در جهت توسعه پژوهش.

- پیشنهاد‌های مبتنی بر یافته‌های پژوهش عبارت‌اند از:
- براساس نتایج حاصل از این پژوهش پیشنهاد می‌شود که دولت در راستای بهبود و افزایش گردشگری، تسهیلات و امکانات لازم را برای ایجاد تشکلهای خودسازمانی فراهم کند؛
- برای افزایش آگاهی روستاییان از مزایای کنش جمعی، دولت باید در روستاهای مستعد گردشگری ارائه برنامه‌های آموزشی را در نظر بگیرد؛
- برای رشد و توسعه سیستم‌هایی مشابه با نمونه مورد مطالعه پیشنهاد می‌شود که دولت بودجه کافی برای تبلیغات در اختیار سیستم قرار دهد؛
- برای حمایت از این نوع سیستم‌ها، دولت می‌تواند تسهیلات مالی ویژه‌ای مانند اعطای وام‌های بلندمدت با بهره کم در نظر بگیرد؛
- دولت می‌تواند قوانینی تصویب کند که استقلال تشکلهای خودجوش را تضمین کند و به رشد آنها کمک کند.

کتابنامه

۱. بهلولوند، ع.، صدر، س. ک.، و هاشمی، س. ا. (۱۳۹۳). بررسی نقش بازارهای آب کشاورزی در قیمت‌گذاری و تخصیص منابع آب: نمونه موردی بازار آب مجن. *تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران*، ۴(۴)، ۷۷۳-۷۶۱.
 ۲. خباز رحیمی لنگرودی، پ. (۱۳۹۴). کنش جمعی در مدیریت منابع طبیعی: مطالعه اصول استروم در شرکت آبیاری مجن و تعاونی آب بران مهیار اصفهان. (پایان‌نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد علوم اقتصادی)، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.
 ۳. رجب‌پور، ص. (۱۳۹۰). مدیریت مشارکتی آبیاری در منطقه مجن (مطالعه موردی از نمونه‌ای موفق). *فصلنامه مهتاب قدس*، ۵۴(۲۳)، ۵۹-۵۱.
 ۴. زارعی دستگردی، ز.، ایروانی، ه.، شعبانعلی فمی، ه.، و مخاری حصاری، ا. (۱۳۸۷). بررسی عوامل بهبود عملکرد تشکیل آب بران در مدیریت شبکه آبرسانی (بخش جرقویه استان اصفهان). *مجله کشاورزی*، ۱۰(۱)، ۷۲-۶۱.
5. Adger, W. N. (2000). Social and ecological resilience: Are they related? *Progress in Human Geography*, 24 (3), 347° 364.
6. Agrawal, A. (2001). Common property institutions and sustainable governance of resources. *World Development*, 29(10), 1649° 1672.

7. Anderies, J. M., Janssen, M. A., & Ostrom, E. (2004). A framework to analyze the robustness of social° ecological systems from an institutional perspective. *Ecology and Society*, 9(1), 18-25.
8. Anderies, J. M., Janssen, M. A., & Walker, B. N. (2002). Grazing management, resilience and the dynamics of a fire driven rangeland system. *Eco systems*, 5(2), 23° 44.
9. Araral, E. (2014). Ostrom, Hardin and the commons: A critical appreciation and a revisionist view. *Environmental Science & Policy*, 36 (4), 11-23.
10. Baland, J., & Platteau, J. P. (1996). *Halting degradation of natural resources: Is there a role for rural communities*. Food and Agriculture Organization of the United Nations. UK: Oxford University.
11. Bardhan, P. (1993). Analytics of the institutions of informal cooperation in rural development. *World Development*, 21(4), 633° 639.
12. Bastakoti, R.C. and Shivakoti, G.P. (2009). *Context and institutions in irrigation management: Applicability of design principles in Nepal and Thailand*. Chiang Mai, Thailand: Unit for Social and Environmental Research (USER)publication.
13. Berhanu, G., Pender, J., & Tesfay, G. (2002). *Collective action for grazing land management in crop livestock mixed systems in the highlands of Northern Ethiopia*. Nairobi: International Livestock Research publication.
14. Bromley, D. W. (1992). *Making the commons work: Theory, practice, and policy*. San Francisco: ICS Publication.
15. Carpenter, S. R., Walker, B. H., Anderies, M. A., & Abel, N. A. (2001). From metaphor to measurement: Resilience of what to what? *Eco systems*, 4(7), 756° 781.
16. Chin Lin, A., & Loftis, K. (2005). *Mixing qualitative and quantitative methods in political science: A primer*. Paper presented at the annual meeting of the American political science association, Washington, DC.
17. Crona, B., & Bodin, Ö. (2006). What you know is who you know? Communication patterns among resource users as a prerequisite for co-management. *Ecology and Society*, 11(2), 7-13.
18. Cumming, G. S., Barnes, G., Perez, S., Schmink, M., Sieving, K., Southworth, J., Van Holt, T. (2005). An exploratory framework for the empirical measurement of resilience. *Ecosystems*, 8(2), 975° 987.
19. Dobson, A. (1999). *Justice and the environment: Conceptions of environmental sustainability and dimensions of social justice*. UK: Oxford University.
20. Fiksel, J. (2006). Sustainability and resilience toward a systems approach. *Sustainability Science, Practice & Policy*, 2(2), 1° 8.
21. Folke, C., Carpenter, S., Elmqvist, T., Gunderson, L., Holling, C. S., & Walker, B. (2002). Resilience and sustainable development: Building adaptive capacity in a world of transformations. *Ambio*, 31(5), 437° 440.
22. Fraser, E. D. G., Mabee, W., & Slaymaker, O. (2003). Mutual vulnerability, mutual dependence: The reflexive relation between human society and the environment. *Global Environmental Change*, 13(4), 137° 144.

23. Gallopin, G. C. (2006). Linkages between vulnerability, resilience and adaptive capacity. *Global Environmental Change*, 19(3), 293° 303.
24. Gottlieb, R. (2001). *Environmentalism unbound: Exploring new pathways for change*. Cambridge: MIT Publication.
25. Hardin, G. (1968). The tragedy of the commons. *Science*, 162(3859), 1243-1248.
26. Janssen, M. A., & Ahn, T. K. (2006). Learning, signaling, and social preferences in public-good games. *Ecology and Society*, 11(2), 21-30.
27. Marshall, G. (1998). *A dictionary of sociology*. UK: Oxford University.
28. Meinzen-Dick, R., Di Gregorio, M., & McCarthy, N. (2004). Methods for studying collective action in rural development. *Agricultural Systems*, 82(12), 197° 214.
29. Olson, M. (1965). *The logic of collective action: Public goods and the theory of groups*. Cambridge: Harvard University Publication.
30. Orsi, L., De Noni, I., Corsi, S., & Viviana Marchisio, L. (2017). The role of collective action in leveraging farmers' performances: Lessons from sesame seed farmers' collaboration in Eastern Chad. *Journal of Rural Studies*, 51(6), 93-104.
31. Ostrom, E. (1990). *Governing the commons, the evolution of institutions for collective action*. New York: Cambridge University.
32. Ostrom, E. (1992). *The rudiments of the theory of the origins, survival, and performance of common property institutions*. San Francisco: ICS Publication.
33. Ostrom, E. (1998). A behavioral approach to the rational choice theory of collective action: Presidential address, American political science association. *American Political Science Review*, 92(1), 1° 22.
34. Ostrom, E. (2005). *Understanding institutional diversity*. Princeton, New Jersey: Princeton University.
35. Ostrom, E. (2009). *Beyond markets and states: Polycentric governance of complex economy systems*. Indiana: Indiana University.
36. Ostrom, E. (2011). Background on the institutional analysis and development framework. *The Police Study Journal*, 39(1), 7-27.
37. Penov, I. (2003). *Institutional option for sustainable irrigation: Evidence from Bulgaria*. Prague: Czech publication.
38. Pottete, A., Janssen, M., & Ostrom, E. (2010). *Working together: Collective action, the commons, and multiple methods in practice*. Princeton, NJ: Princeton University.
39. Prasad, N. (2008). *Social policies and private sector participation in water supply beyond regulation*. New York: United Nation publication.
40. Saleth, R. (1999). Irrigation privatization in India: Options, issues and experience. *Economic and Political Weekly*, 26(3), 86-92.
41. Schumann, W. (2002). *Institutional reform in the irrigation sector: The case of Turkey and Pakistan*. Bonn : Reforming Institution for sustainable water management publication.

42. Seabright, P. (1997). *Is cooperation habit-forming?* Oxford: Clarendon Publication.
43. Strauss, A., & Corbin, J. (1994). *Grounded theory methodology: an overview*. In N. Denzinin, & Y. Lincoln (Eds.), *Handbook of Qualitative Research* (pp.121-128). Thousand Oaks: Sage Publication.
44. Tang, S. Y. (1992). *Designing complex institutional arrangements: Linking bureaucratic and local self-governing organizations*. San Francisco: Institute for Contemporary Studies Press.
45. Toleubayev, K., Jansen, K., & Van Huis, A. (2007). Locust control in transition: The loss and reinvention of collective action in post-Soviet Kazakhstan. *Ecology and Society*, 12(2), 38-49.
46. Tompkins, E. L., & Adger, W. N. (2004). Does adaptive management of natural resources enhance resilience to climate change? *Ecology and Society*, 9(2), 23-35.
47. Tubin, D. (1912). *Adaptation and adoption of the Raiffeisen system of rural cooperative credit in the United States*. Rome: International Institute of Agriculture Publication.
48. Uphoff, N. (1986). *Local institutional development: An analytical sourcebook with cases*. West Hartford: Kumarian Publication.
49. Wade, R. (1988). *Village republics: Economic conditions for collective action in South India*. Cambridge, UK: Cambridge University publication.
50. Wei, F. (2014). *Compendium of best practices in sustainable tourism*. UN: United Nations Department of Economic and Social Affairs Publication.
51. Yang, L., & Wu, J. (2009). Scholar-participated governance as an alternative solution to the problem of collective action in social° ecological systems. *Ecological Economics*, 68(6), 2412° 2425.